

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.2134>

Doç. Dr. Nurullah AGİTOĞLU

Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı, Şırnak / TÜRKİYE

Citation: Agitoğlu, N. (2020). Dünya hayatını değerlendirme bağlamında ticaret: Hadisler ışığında bir değerlendirme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(61), 3196-3201.

DÜNYA HAYATINI DEĞERLENDİRME BAĞLAMINDA TİCARET: HADİSLER İŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME*

ÖZET

İnsanoğlu, dünyaya başıboş ve amaçsız gönderilmediği gibi belli sorumluluklar ile muhatap olan bir varlıktır. Allah'a kulluk etmek gibi temel bir yükümlülüğü olan insanın, asıl hedefinin ahirette başarılı ve mutlu olmaya yönelik olduğu bir gerçektir. Aslında tüm ilahi dinler, ahirete iman esasına sahip olmuşlardır. Nitekim İslam dini de bunu, iman esaslarından biri olarak kabul etmiş ve insanlara izah etmiştir. Bu yönüyle ahirete iman insanın bu dünyadaki davranışlarına yön verme etkisi yüksektir. Bu durum bazen dünya hayatı ile ahiret hayatının tamamen birbirinin zıddı iki âlem olduğu şeklinde anlaşılabilmiştir. Hâlbuki İslam'ın ana kaynakları olan Kur'an ve sünnete göre her iki âlem de birbirini tamamlayan, biri asıl varış yeri ve diğeri de hazırlık alanı hüviyetindedir. İslamiyet, dünya ve ahiret ilişkisinde de dengenin korunmasını esas almaktadır. Çünkü Hz. Peygamber (sas) bir yandan tembelliği, yerinde saymayı kötülerken, diğer yandan her iki dünya için çalışıp çabalamayı emretmiştir. Onun sünnetinde çalışmaya dayalı, hareketli ve canlı ticaret ilkelerinin önemsendiğini görmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Dünya hayatı, İslam, Hadis, Ticaret.

TRADE-IN THE CONTEXT OF EVALUATING THE WORLD LIFE: AN EVALUATION IN THE LIGHT OF HADITHS

ABSTRACT

Human beings are not sent to the world in a stray and purposeful way, but are also subject to certain responsibilities. It is a fact that a person who has a fundamental obligation to serve Allah is to be successful and happy in the Hereafter. In fact, all divine religions have the basis of faith in the Hereafter. As a matter of fact, Islam accepted this as one of the principles of faith and explained it to people. In this respect, the belief in the Hereafter has a high influence on how people behave in this world. This situation can sometimes be understood that world life and the life of the Hereafter are two opposite realms. However, according to the main sources of Islam, the Qur'an and the Sunnah, both worlds complement each other, one is the main destination and the other is the preparation area. Islam is based on the maintenance of balance in the world and the Hereafter. Because of Prophet (PBUH) ordered to work and work for both worlds, while on the one hand, he lamented laziness and counting. In his circumcision, we see that the principles of work-based, active and vibrant trade are considered important.

Keywords: World life, Islam, Hadith, Trade.

1. GİRİŞ

Allah'a kulluk etmekle görevlendirilmiş insanın (ez-Zâriyât, 51/56) belli yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülükleri yerine getirmeyi kabul edenler olarak Müslümanların takip edecekleri ilahî bir sistem vardır. Bu sistem de temel kaynağı Kur'an olan İslam'dır.

Kur'an'ın rehberliğinde yaşayan bir Müslüman, dünyanın gerçeklerini inkâr etmeyecek kadar gerçekçi; asıl ve nihaî amaç olarak Allah'ın rızasını hedefleyecek kadar idealisttir. Müslümanın düşüncesi bu dünyadan başka bir hayat yokmuş gibi yaşayarak dünya hayatıyla mağrur olmak şeklinde olamaz. O, fani hayatla beraber ebedî saadeti elde etmeye çalışır (Okumuş, 2010: 144).

Cahiliye Arapları arasında kıyametin kopması, öldükten sonra dirilme ve yaptıklarından hesaba çekilerek sonunda cennete veya cehenneme gitme diye bir anlayış olmamıştır. İslam dini gönderildikten sonra, cahiliye anlayışına özgü şirkle karışık bu batıl inanç kökünden değiştirilmiştir. Dünya ve ahiret

* Bu çalışma, 3-4 Mayıs 2019 tarihlerinde Şırnak'ta düzenlenen Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi'nde yazar tarafından sunulan tebliğin makale formatına getirilmiş halidir.

saadetini elde etmeyi, daha üst seviyede Allah sevgisi ve rızasını kazanmayı amaçlayan dünya ve ahiret dengesi üzerine kurulu yeni bir kulluk bilinci yerleştirilmiştir (Okumuş, 2010: 123).

İslamiyet, dünya ve âhiret ilişkisi bakımından hayata ve dünyadaki nimetlere sırtını çevirmiş münzevi bir din değildir. Aynı şekilde İslam, ahireti yadsıyarak hayatı yalnızca bu dünyada yaşanandan ibaret sayan, maddeci ve materyalist anlayışa da karşıdır. Dünya ve ahiret hayatını bir bütün ve birini diğerinin devamı olarak gören Kur’ân, yerine göre dünya hayatını aldatici, ayartıcı, baştan çıkarıcı ve fani, ahireti ise hakiki ve bâki olarak kabul etmektedir. Kur’ân’a göre dünya hayatı önemsiz ve değersiz değil, aksine ebedi olan âhiret yurdunu kazanmak için bir fırsat ve imtihan yeridir. Bu nedenle dünya hayatının son derece ciddiye alınması ve iyi değerlendirilmesi gerekir (Okumuş, 2010: 143).

Dünya hayatı programlanırken Allah’ın rızasına ulaşma zirve hedef kabul edilir. Allah’ın hoşnutluğunu kazanma ekseninde yapılacak tüm işler için de güçlü bir ahirete iman duygusuna sahip olunmalıdır. Şu nokta unutulmamalıdır ki ahirete iman eden bir kul, bu dünyada yapılanların ahirette karşılığının olacağını bilir ve hayatını ona göre bir düzene koyar. İyi olmaya, kötülükten uzak durmaya, hayatın olumsuz anlarında bile Allah’ın nimetlerini unutmamaya, O’na şükretmeye, böylece her zaman pozitif enerji ile dolu bir hayat yaşamaya çalışır. O, bu hali ile iyiliklerin odağı haline gelir (Yaran, 2012: 7). Aslında imanın bulunduğu bir kalpte din, âdetleri, fikirleri çepeçevre sararak kendini bir ilişkiler bütünü olarak sunar (Chevalier, 1987: 93). Zira dinin bu yönünü esas alan insan, ebedi hayatı temel alan hareket tarzıyla iyi ahlak, fazilet vb. vasıfların toplandığı örnek insan olma yolunda mesafe kat etmiş olur (Sunar, 1952: 90).

2. MÜSLÜMANLAR İÇİN DÜNYA-AHİRET DENGESİ VE DÜNYANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüce Allâh, dünyadaki nimetleri, insanların yararlanması için yaratmıştır. Yeryüzündeki nimetleri kullanırken sorumluluklarını unutmaması gereken insan, âhiret hayatını göz önünde bulundurmalıdır. Zira dinimiz, bir taraftan insanın kalbini ibadetlerle âhirete bağlamış, diğer taraftan da ondan dünya nimetlerinden belirli kurallar çerçevesinde faydalanmasını istemiştir. Böylece İslâm, insanı hem inkâr bataklığına düşmekten ve hem de dünyadan el etek çekme yanlışlığından kurtarmıştır (Altuntaş, 2008: 210).

İnananlar için dünya-ahiret dengesi daima önemlidir. Bu bağlamda kul, ahiret amaçlı dünya hayatını imar etmenin ihmal edilmemesi gereken bir görev olduğunun farkında olmalıdır. Nitekim kullarına helal kazanarak hayatlarını idame ettirmenin yollarını da Allah, yine peygamberler vasıtasıyla göstermiştir. İnsan emeğinin karşılığının olacağını “*Doğrusu kişiye çalıştığından başkası yoktur.*” (en-Necm, 53/39.) ayetiyle ifade ederken; “*Kim zerre miktarı bir hayır işlerse onun mükâfatını görecek, kim de zerre miktarı şer işlerse onu görecek.*” (Zilzâl, 99/7-8.) ayetleriyle davranışlarının sorumluluğunun mükâfat veya ceza olarak kendine döneceğini beyan etmiştir. “*İnsanlara mal ve ücretini eksik vermeyin.*” (el-A’raf, 7/85.) ayetiyle alışverişin ve emeğin temel iki esasına dikkat çekmiş, “*Sizden erkek ve kadın hiç kimsenin amelini zayi etmem.*” (Âl-i İmran, 3/195.) beyanıyla çalışanların mükâfatlarının kendilerine verileceğine işaret etmiştir (Köycü, 2018: 50).

“*Ahiret yurdunu ara, dünyadan nasibini de unutma.*” (Kasas, 28/77) şeklinde verdiği emirle sağlam bir dünya-âhiret dengesi ortaya koyan İslamiyet; koyduğu her esas ve belirttiği bütün görüşlerde, insan fitratına uygun orta yolu; öz gerçeği, tam doğruyu, en faydalıyı göstermiştir. İslam, hayat görüşünde de bu ana ve değişmez özelliğinden ayrılmış değildir. İnsan, başka bazı dinlerde olduğu gibi ne “Benim yurdum yalnız bu dünyadır.” diyebilir ne de “Bu dünya benim yurdum değildir.” düşüncesine sapabilir (Çakan, 1974: 280).

İslam’ın ilk yıllarında Müslümanların dünya ve ahireti değerlendirmeye çalıştıklarını görürüz. O devirde ne dünya ne de ahiret aleyhine bir aşırılık görülmemiştir. Her geçen gün artan Müslüman nüfusu, fethedilen ülkeler, kazanılan gönüller, düzelen davranış ve anlayışlar, temeli atılan İslam Medeniyeti bu hakikatin gerçek şahitleridir (Çakan, 1975: 5). Bu durumla çelişen vakıalar da elbette olmuştur. Ancak genel hatlarıyla ilk dönemde Müslümanların böyle düşündüklerini rahatlıkla söyleyebiliriz.

İslam medeniyeti, İslami anlayışla yaşayan, çalışan, çalışmasını bilen Müslümanların eseridir. Bu medeniyet, ahireti dünyada arayan Müslümanların emeğidir. Müslüman ülkelerde medreselere, hanlara, hamamlara, köprülere, kısacası toplumun yararına, halkın çıkarına olan birçok şeye rastlamak

mümkündür. Görünüş ve neticesi itibariyle dünyayı imar demek olan bütün bu faaliyetler, dinî bir gayret ve niyetle yapılmıştır. Yani Müslümanlar, dine hizmeti dünyevi kurum ve kuruluşların vücuda getirilmesinde canlandırmışlar, ahireti düşünüyorum diye dünyayı ihmal etmemişlerdir (Çakan, 1975: 6).

Dünya ile ahiretin birbirinden tamamen ayrı, birbirinin zıddı iki âlem olduğunu değil, birbirini tamamlayan iki âlem olduğunu bilmeliyiz. Dünya, adeta meyveli bir ağaç gibidir. Bu ağacın dalları ve meyveleri, âhiret sokaklarına kadar uzanmaktadır (Sandıkçı, 1990: 65). Bu dünyanın ahiretin tarlası hükmünde olduğu, burada ne ekilirse ahirette onun biçileceği gerçeği hep akılda tutulmalıdır.

Her iki hayatı ayrı düşünmek, insanı ifrat ve tefrite götürür. Bazılarını ahiret gayesiyle dünyadan vazgeçmeye ve uzlete sevk ederken, bazılarının da tamamen dünya hayatına meyledip ahireti unutmalarına yol açar. Öyle ise doğru olan, her iki yolu da birleştirmektir (Sandıkçı, 1990: 66).

İnsan hayatını ilgilendiren her konuda örnek alınacak model şahsiyet Hz. Peygamber'dir (sas) (el-Ahzâb, 33/21). Dünya ve âhiret dengesini gözeterek, ancak esas olanın âhiret olduğu bilinciyle hareket etmenin de en güzel örneklerini yine Resûlullah'ta (sas) görmekteyiz. Bu bağlamda onun ticaret ile ilgili bazı hadisleri çalışmamızda ele alınacaktır. Hadis rivayetleri verildikten sonra kısa değerlendirmelerle Müslümanlar için uygun ve ideal ticaret için bazı ilke ve prensiplerin tespiti ve vurgulanması hedeflenmektedir. Ayrıca İslam dininin dünyadan elini eteğini çekmiş, toplumsal hayatla ilgisi olmayan, sadece camiye kilitlenmiş veya ezoterik bir yapı gibi anlaşılmaması gerektiğinin altı çizilecektir. Zira Hz. Peygamber'in getirdiği ve inşa ettiği bu din, hayatla iç içe ve yaşamın her alanına dair söyleyecek sözü olan bir ilahi sistemdir.

3. TİCARETİN ÖNEMİ İLE İLGİLİ BAZI HADİSLER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim, alım satımla doğrudan ilgili ve ekonominin unsurlarını çağrıştıran birçok kavram kullanmıştır. Bunlar arasında en önemlisi ticarettir. Zaten Kureyşliler başta olmak üzere Mekke'de yaşayan kâfirlerin pek çoğu ticaretle uğraşıyordu. Dolayısıyla bildikleri ve aşına oldukları kelimelerle işin manevi boyutuna dikkat çekilmiştir. Kur'ân'da ticaret, sadece dünyevi alışverişler için değil, aynı zamanda metafizik boyutta gerçekleşecek âhiret hallerini ifade etmek için de kullanılmıştır. Nitekim âhiret âlemine ait olan mizan, hesap, ecr/ücret gibi birçok kelime ticaret dili ile anlatılmaktadır (Güneş, 2019: 120).

Öte yandan Kur'ân ticareti sadece bu dünyada gerçekleşen bir olgu olarak görmemiş, uhrevî âlemde gerçekleşecek hesaplaşma unsurlarını da ticaret dili ile ifade etmiştir. Yirmiden fazla ticarî kelime ve kavram kullanan Kur'ân, ticareti sadece dünyalık bir iş görmemiş, insanların en iyi bildikleri kâr-zarar, alım satım, borç, hesap, ücret gibi kelimeleri dünyevî ve günlük hayattan alarak uhrevî ve metafizik alana taşımıştır. Asıl ticaret, uhrevî olandır. İnsanların dünyada yaptıkları en önemli faaliyetlerin başında kâr-zarar hesabı yapmak gelmektedir. Allah Teâlâ insanlara anladıkları bu dille âhireti ifade etmekte ve yaklaşık olarak bu anlatım Kur'ân'ın neredeyse onda birine tekabül etmektedir (Güneş, 2019: 120).

Aynı şekilde Hz. Peygamber'in de dünya hayatını değerlendirme bağlamında dünya-ahiret dengesine verdiği önemi aşağıdaki örnek bazı rivayetlerde açıkça görmek mümkündür. Örnek rivayetler Kütüb-i Sitte kaynakları esas alınarak, konu hakkında bir fikir verecek sayıda seçilmiştir. Bir makalenin sınırlarını aşmamak için rivayetlerin sened ve metin tenkidine girilmeyecektir. Konuyla ilgili 8 rivayet sunularak kısa bazı değerlendirmeler yapma yolu tercih edilmiştir.

1- *“Dünyayı güzel ve uygun olarak talep edin, zira her biri (dünya ve ahiret) bir amaç için yaratılmıştır.”* (İbn Mâce, Ticârât 2).

2- *“En düşünceli insan hem dünyasını hem de ahiretini düşünerek hareket edendir.”* (İbn Mâce, Ticârât 2).

Yukarıda verilen iki rivayette görüldüğü üzere, dünya ve ahiretin her ikisinin de belli bir amaç uğruna yaratıldığı ve bu iki hayatın da dengeli bir biçimde birbirini tamamlayan bir özelliğe sahip olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca *“Dünyayı güzel bir biçimde talep edin.”* ifadesi dünyadan soyutlanmadan ahiretin hedeflenmesi gerektiğini ve bu bağlamda İslam'ın dünya hayatına dair ilke ve prensipler getirdiğini göstermektedir. Aksi olsaydı, dünyayı tamamen bırakarak ahirete hazırlık yapılması talep

edildi. Kur'an ve Sünnet'in getirdiği prensip ve ölçülerde yukarıda zikredilen rivayetlerin beyan ettiği hususun desteklendiği bir gerçektir.

İslam'daki dünya-âhiret dengesi diğer dinlerdeki anlayıştan farklıdır. Örneğin Tevrat'taki dünya-âhiret dengesi, Tevrat'ı tahrif edenler tarafından, tamamen dünya lehine olacak şekilde düzenlenmiştir. Yahudilerin, Yüce Allâh'ın kendilerine gönderdiği vahyi çıkarları doğrultusunda tahrif etmeleri, bazı haramları meşrulaştırmalarına ve ardından da hak dinden ayrılmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Yahudiler, aşırı şekilde dünyaya bağlanarak âhireti unutmışlardır (Altuntaş, 2008: 8). Oysa Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allâh, dünyayı ve üzerindeki varlıkları oyun ve eğlence için yaratmadığını bildirmiştir. Fakat Allâh'a inanmayanlar dünyayı ve yeryüzündeki nimetleri, bir oyun aracı olarak görmektedirler. Bundan dolayı da Allâh, onların yaptıkları işlerin ve yaşadıkları hayatın bir oyun olduğunu belirtmiştir. Kur'an'a göre asıl olan âhirettir. Fakat buradan hareketle dünyayı kınamak veya yeryüzündeki varlıkları ve birbirinden güzel dünya nimetlerini değersiz görmek doğru değildir. İslâm'a göre ibâdetler dünya hayatının bir parçasıdır ve bunların büyük bir kısmı sadece dünya malıyla yerine getirilebilir. İbâdetlerin değersiz görülmesi nasıl mümkün değilse, üzerinde ibâdet edilen dünyanın ve malî ibadetlere vesile olan dünya malının da değersiz görülmesi aynı şekilde mümkün değildir. "Dünyanın bir oyun ve eğlence olduğu" düşüncesi, kâfirlerle alakalıdır. Ancak Yüce Allâh'a inanmayanların böyle düşünmesi veya dünya üzerinde kötü bir hayat yaşamaları, dünyanın değerini ortadan kaldırmaz (Altuntaş, 2008: 210-211).

Öte yandan ticaret yaparken uyulması gereken bazı prensip ve kuralların varlığı da kaçınılmazdır. Bu çerçevede aşağıda verilen bazı hadis rivayetleri dikkat çekmektedir:

3- *"Ey insanlar! Allah'tan (hakkıyla) sakının ve (rızkınızı) ararken güzel yollarla arayın. Zira hiç kimse, rızkını elde etmeden ölmeyecektir, gecikse bile (rızkına kavuşacaktır). Allah'tan (hakkıyla) sakının ve (rızkınızı) ararken güzel yollarla arayın. Helâl olanı alın, haram olanı terk edin."* (İbn Mâce, Ticârât 2).

4- *"Allah'tan sakınan, iyilik yapan ve dürüst davrananlar hariç, tüccarlar kıyamet günü günahkârlar olarak diriltileceklerdir."* (İbn Mâce, Ticârât 3).

5- *"Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Kişinin kendine, ehline, çocuğuna, hizmetindekilere harcadığı hep sadaka hükmündedir."* (İbn Mâce, Ticârât 1).

İktisadi hayatı meydana getiren şey, insanın yediği, içtiği, içinde yaşadığı evi, fiziki ve sosyal çevresi, bütünüyle hayatındaki maddi ihtiyaçların tespiti ve bu ihtiyaçların karşılanması olmaktadır. Bütün bu hususları kapsamı bakımından, İslami literatürdeki rızık kavramı çok önemlidir. İktisat ilmi, nimetlere ulaşmanın yollarını bize göstermektedir. Nimetin yolunu ve elde etme kanunlarını bilmek, nimetin kendisine nail olmaktan üstündür. Bu sebeple rızık kazanmaya başlamadan, rızık elde edilmiş şekillerini, tarzlarını, helal ve haram olanını, kârlı ve zararlı olabileceklerini araştırmak, daha isabetli bir yol olacaktır (Coşkun, 1990: 275-276).

Mezkûr rivayetler de göstermektedir ki, rızık aranması ve bu amaçla ticaretin yapılması teşvik edilmiş, ancak güzel yollarla yapılması gerektiği şartına bağlanmıştır. Helal- haram hassasiyetinin gözetilmesi, bir imtihan dünyasında bulunulduğunun hatırdan çıkarılmaması için elzemdir. Başkasına muhtaç olmama, insanlara yük olmama, aile ehline helal ve temiz rızık temin edilmesi gibi hususların birer prensip olarak anlaşılması mümkündür. Veren el olmak ve yardım edebilecek konumda olabilmek için gerekli araçlardan biri olan ticaretin doğru-dürüst bir biçimde yapılması da tavsiye edilen hususlardandır. Ancak bu yapılmadığı takdirde ahirette karşı karşıya kalınabilecek durum noktasında bir uyarıda bulunulduğu da görülmektedir.

Yine ticaret teşvik edildiği gibi yanlış işler yapılmaması, ticaretin dünya hayatında önemli bir imtihan aracı oluşu, ticaretin sadaka ve iyiliklerle temiz tutulması gerektiği konusunda da Müslümanlara önemli uyarılar barındıran şu rivayetler göz önünde bulundurulmalıdır.

6- *"Hz. Peygamber (sas) buğday satan bir adama rastladı. Satıcıya: "Nasıl satıyorsun?" diye sordu. Adam da kendince anlattı. O esnada Resûlullâh'a "Elini onun (buğdayın) içine daldır!" diye vahy (işaret) edildi. Hz. Peygamber de elini daldırdı ve buğdayın ıslak olduğunu gördü. Bunun üzerine, "İnsanların görmesi için ıslak olanı üst tarafına koysaydın ya! Aldatan bizden değildir buyurdu."* (Müslim, Fiten 16).

7- “Her ümmetin bir fitnesi vardır. Benim ümmetimin fitnesi maldır.” (Tirmizî, Zühd 26).

8- Ticâretin kâidelerini ortaya koyan Hz. Peygamber “*Ticâretinizi sadaka ile karıştırınız (temizleyiniz)!*” (Ebû Dâvûd, Buyû’ 1; Tirmizî, Buyû’ 4; Nesâî, Eymân, 7) buyurmaktadır.

Ticaretin usulüne göre yapılabilmesi için bazı hukukî ve ahlakî ilkelerin varlığı zaruridir. Ahireti kazanmak için dünya hayatını adeta bir pazar yeri olarak gören İslam’da ibadetler, yalnızca namaz, hac, oruç ve zekâtla sınırlı değildir. Allah’ın hoşnut ve razı olduğu bütün davranışlar ibadet kapsamında değerlendirilmiştir. Kişinin insanlara selam vermesi ve yolda insanları rahatsız eden herhangi bir şeyi kaldırması ibadet olduğu gibi kazancını helal yoldan kazanması ve ahlaka uygun bir şekilde ticaret yapması da geniş anlamda ibadet olarak görülmüştür. İslam, ticari faaliyetlerin hakkaniyet ölçülerine göre yapılabilmesi için mülkiyet ve alın terinin korunması, hileye, aldatmaya, sömürü ve haksız kazançla cepheden alınması, haksıza karşı haklının savunulması gibi birçok önemli ahlakî prensip getirmiştir (Özdemir, 2019: 401).

Yukarıda verilen rivayetlerde ticaretin öncelikle dürüstçe yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Aldatma ve hileden uzak durulmasının lüzumu, kendisine yapılması istenmeyen bir davranışın başkasına yapılmaması gerektiği, aksi takdirde aldatan kişinin “ümmetten sayılmayacağı” yani Müslümanın yapmaması gereken kötü bir iş yaptığı anlaşılmaktadır. “Malın fitne” olması noktasında da ticaretin insanı yanlış ve günaha sevk edebilecek bir imtihan vesilesi olduğu nazara verilmektedir.

Çağımızda İslam ticaret ahlakını öğrenme ve onu uygulama alanına geçirmenin ne kadar büyük bir ihtiyaç olduğunu hepimiz kabul etmek zorundayız. Günümüz cemiyetinin fertlerini çeşitli sarsıntı ve bunalımlara sürükleyen hadiselerin başında, ticaret hayatındaki güvensizliğin geldiği şüphe götürmez bir hakikattir (el-Mısırî, 1981: 482).

İslamiyet, dinî ve ahlakî prensiplerle bağdaşan tüm ekonomik faaliyetleri ibadet dairesi içerisinde değerlendirmiştir. Bu faaliyetlerin hak ve adalet çerçevesinde yürütülmesini sağlamak amacıyla bazı ilke ve prensipler de getirmiştir. Bu ilkeler, ticaret yapan insanlar tarafından benimsenip tatbik edildiği takdirde, günümüzde ticari piyasada var olan bireysel ve toplumsal sorunların birçoğu kendiliğinden ortadan kalkacaktır (Özdemir, 2019: 406).

4. SONUÇ

Varlığını devam ettirebilmek için çeşitli mal ve hizmetlere muhtaç olan insanoğlu, cemiyet hâlinde yaşamak zorundadır. Bu ihtiyaç, kişinin dînî ve ahlakî ilkelerden uzaklaştığında zamanla onlara karşı tutku derecesine varan bağılılığa dönüşür. İç dünyasındaki veya dış dünyadan gelen çeşitli etkilerle insanın her şeyiyle mal ve mülk edinmeye meylenmesi veya onu her şey haline dönüştürmesi beraberinde hırs, ihtiras, haset ve cimrilik gibi fertleri ve cemiyetleri mahvedecek bir kavga ve çatışmanın içine düşürmekte, vicdanının ve ruhunun çizgisini zaman zaman unutturmaktadır. Sahip oldukları büyük zenginlikleri ile fakir, kimsesiz, dul, yetim ve muhtaçları gözetebilecekleri yerde, onların haklarını gasp edenler maalesef tarih boyunca hiç eksik olmamıştır. Aslında tarih ticarete yapılan haksız hile ve düzenbazlıklarla doludur. Hatta sırf bu yüzden nice kavimler helak olmuştur. Fakat bu durum bazı bâtil din ve düşünce akımlarında olduğu gibi dünya ve nimetlerini değersizleştirip onlardan el etek çekmeyi gerektirmemektedir (İnanır, 2017: 53).

İslâm, ticaret ile ilgili kaidelerini Kur’ân’a ve Hz. Peygamber’in koyduğu temel bazı ilkelere dayandırarak bu alanı önemsemiştir. Ticaret, dünya hayatı için olmazsa olmaz bir faaliyettir. Dünya hayatını değerlendirmesi gereken Müslümanın asıl hedefi olan ahiretten sapmadan, onun tarlası hükmündeki dünyayı imar etme yükümlülüğü de bulunmaktadır. Dünya ahirete hazırlık yapma yeri, salih amellerin işlenme alanıdır. Dünya ve ahiret dengesini gözetmeyen bir insanın doğru ve isabetli hareket etmesi çok zordur. Her konuda olduğu gibi bu hususta da Hz. Peygamber’in hadislerine dayanan ilke ve prensiplerin takip edilmesi ve uygulanması en faydalı yoldur.

İncelediğimiz örnek hadis rivayetlerinde de gördük ki, dünya ve ahiretin her ikisinin de belli bir amaç uğruna yaratıldığı ve bu iki hayatın da dengeli bir biçimde birbirini tamamlayan bir özelliğe sahip olduğu açıkça vurgulanmaktadır. Ayrıca dünyadan soyutlanmadan ahiretin hedeflenmesi gerektiği ve İslam’ın dünya hayatına dair ilke ve prensipler getirdiği belirtilmiştir. Mezkûr rivayetlerde rızkın aranması ve bu amaçla ticaretin yapılması teşvik edilmiş, ancak güzel yollarla yapılması gerektiği şartına bağlanmıştır.

Helal-haram hassasiyetinin gözetilmesi, bir imtihan dünyasında bulunulduğunun hatırdan çıkarılmaması, başkasına muhtaç olmama, insanlara yük olmama, helal ve temiz rızık temin edilmesi, ticarete yanlış işler yapılmaması, ticaretin sadaka ve iyiliklerle temiz tutulması gerektiği gibi hususların birer prensip olarak ortaya konduğu da anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALTUNTAŞ, M. (2008). *Kur'an perspektifinden dünyanın değeri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- CHEVALIER, J. (1987). Din fenomeni. Çev. Mehmet Aydın. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28(1), 79-125.
- COŞKUN, A. (1990). Buhârî'nin Sahih'indeki bazı rivayetlerde ve bab başlıklarında rızık ve iktisat. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 273-284.
- ÇAKAN, İ. L. (1974). İslâm'da dünya-âhiret dengesi. *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 13(5), 275-288.
- ÇAKAN, İ. L. (1975). Dünya hayatına karşı müslümanların tutumları. *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet Dergisi]*, 14 (1), 5-20.
- EBÛ DÂVÛD. (ts.). *Sünen*. I-IV, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-Arabî.
- GÜNEŞ, C. (2019). Kur'an'ın ticaret dili ve kavramları. *UMDE: Dini Tetkikler Dergisi*, 2(1),101-125.
- İBN MÂCE. (ts.). *Sünen*. I-II, thk. Muahmmmed Fuad Abdalbaki, Beyrut: Dârü'l-fikr.
- İNANIR, A. (2017). Hz. Peygamber'in ticaret ahlâkı ve merhamet. *Çeşitli Yönleriyle Hz. Muhammed*, Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 53-62.
- KÖYÇÜ, E. (2018). Emek ekonomi iktisat kavramlarının İslâm dini ile (Âyet ve hadislerle) ilişkisi bağlamında bir literatür denemesi. *Emeğin Değeri: Din ve Emek İlişkisi*, 47-74.
- MİSRÎ, A. (1981). İslâm'da Ticaret Âdâbı. Çev. Ramazan Şimşek, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 477-484.
- MÜSLİM. (ts.). *el-Câmiü's-sahih*. I-V, thk. Muhammed Fuad Abdalbaki, Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî.
- NESÂÎ. (ts.). *el-Müctebâ mine's-Sünen*. I-VIII, Halep: Mektebetü'l-matbûati'l-İslâmiyye.
- OKUMUŞ, M. (2010). Kurân ve sünnette dünya ve ahiret hayatına bakış. *Diyanet İlmi Dergi*, 46 (1), 119-144.
- ÖZDEMİR, A. (2019). Ticaret-ahlak ilişkisi bağlamında Hz. Peygamber tarafından yasaklanan bazı alışveriş türleri. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı*, 400-407.
- SANDIKÇI, K. (1990). Hz. Peygamber'in dünya hayatına bakışı. *Dünden Bugüne İslâm Dünyasında Zihniyet Değişiklikleri ve Çağdaşlaşma Problemleri Sempozyumu*, Bursa, 63-77.
- SUNAR, C. (1952). Dünyada ebedî hayatı yaşamak elimizdedir. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 89-90.
- TİRMİZÎ. (ts.). *el-Câmiü's-sahih Sünenü't-Tirmizî*. I-V, Tahk. Ahmed Muhammed Şâkir vd., Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî.
- YARAN, R. (2012). Ahirete imanın dünya hayatına yansımaları. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi*, 16, 4-7